

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАВОВОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ УСИНОВЛЕНИМ ТА ДЕЯКИМИ РОДИЧАМИ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ

Сімейне законодавство передбачає можливість усиновлення зі збереженням правового зв'язку усиновленого з окремими його кровними родичами. Тобто правоприпиняючий характер усиновлення в таких випадках проявляється не повністю. Відповідно до ч. 2 ст. 232 СК України якщо після смерті одного з батьків дитини або розірвання шлюбу з особою, визнаною судом недієздатною, другий з батьків дитини взяв повторний шлюб і його дружина, чоловік у повторному шлюбі бажають усиновити дитину, баба, дід дитини з боку того з батьків, хто помер або визнаний недієздатним, рідні брати, сестри дитини мають право подати до суду заяву про збереження між ними та дитиною, яку усиновляють, правового зв'язку [1]. Суд розглядає таку заяву одночасно із заявою про усиновлення і задовольняє її, якщо це відповідає інтересам дитини [2, с. 14].

Що ж стосується особливостей спадкування усиновленими і усиновлювачами, то вони визначені ст. 1260 ЦК України, норми якої передбачають у разі спадкування за законом усиновлених та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі — з другого, прирівнюються до родичів за походженням [3]. При цьому наголошується, що усиновлений та його нащадки не спадкують за законом після смерті батьків усиновленого, інших його родичів за походженням по висхідній лінії. Батьки усиновленого та інші його родичі за походженням по висхідній лінії не спадкують за законом після смерті усиновленого та його нащадків.

Також законодавством передбачено наступне: якщо за рішенням суду про усиновлення збережений правовий зв'язок між усиновленим та його бабою, дідом, братом та сестрою за походженням, то у разі смерті його баби, діда за походженням усиновлений має право на спадкування за правом представлення, а у разі смерті його брата, сестри за походженням — має право на спадкування як спадкоємець другої черги. У разі смерті усиновленого його баба,

дід, брат, сестра за походженням, з якими був збережений правовий зв'язок, спадкують на загальних підставах, тобто так само, як і без усиновлення. [4, с. 1181]

С.Я. Фурса зазначає, що при збереженні таємниці усиновлення, тобто відсутності інформації про усиновлення онука чи онучки дід та баба не зможуть подати заяву про збереження правового зв'язку, а тому пропонує запитувати у таких осіб їхнє ставлення до усиновлення. Якщо дані особи допускають розрив правового зв'язку, то їхнє право на збереження зв'язку з дитиною має втрачатися, за умови наявності вимоги усиновлювача дотримуватися таємниці усиновлення. Якщо ж вищезазначені родичі відповідно до вимоги законодавства можуть бути усиновлювачами і згодні на це, то вони мають переважне право на усиновлення цієї дитини. Дане положення стосується і рідних братів та сестер дитини. [5, с. 25-26]

Однак правовий зв'язок з вищезазначеними родичами у дитини має бути реальним, зокрема, якщо дід та баба взагалі не бачили онука (онучку), не цікавилися його (її) здоров'ям, не займалися вихованням протягом шести і більше місяців тощо, то реального зв'язку з дитиною не існувало, отже, при наявності відповідних доказів суд може не брати до уваги наявність такого зв'язку.

Так, деякі родичі дитини за походженням з метою «викачування» грошей з майбутніх усиновлювачів, заявляють у суді, що проти усиновлення, що у них зв'язок з дитиною, який вони переривати не бажають. Але, за декілька років ці родичі жодного разу не відвідали дитину в дитячому закладі, жодного разу не цікавилися її життям. Тільки після з'явлення потенційних усиновлювачів, родичі раптом активізувалися та почали «проявляти» родинні почуття.

При цьому вони починають зловживати своїми процесуальними правами, затягуючи судовий процес (постійні клопотання про витребування доказів, приводять кожного засідання нових свідків, які нічого конкретного показати не можуть тощо), намагаються морально вплинути на майбутніх усиновлювачів, схилити їх до матеріальної винагороди за відмову від затягування процесу і згоди родичів на усиновлення.

В таких випадках велику роль відіграють відповідні служби по захисту прав дітей та суд, який повно, всебічно розглядаючи підтверджуючі матеріали про сталі родинні стосунки, повинен встановити їх реальність, дійсність та відповідність інтересам дитини, присікаючи будь-які зловживання з боку родичів своїми матеріальними і процесуальними правами.

Зазначимо, що порушення прав діда, баби, сестри, брата на виховання і спілкування з усиновленою дитиною має приводити не до скасування рішення про усиновлення, а до його перегляду в частині залишення за зазначеними особами правового зв'язку, якщо останні мали такі зв'язки з дитиною, але вони не були повідомлені про розгляд справи і саме тому не змогли подати відповідну заяву про збереження їх правових зв'язків з дитиною. При цьому необхідно довести факт їх позитивного впливу на дитину та її інтереси у підтриманні правового зв'язку з ними. Дід, баба, сестра, брат можуть ініціювати порушення цивільного провадження у справі як з передумов визнання усиновлення недійсним, так і з підстав скасування усиновлення як законні представники дитини, якщо вони мали правовий зв'язок з дитиною, їх не повідомили про усиновлення, а дитина звернулася до них за захистом своїх прав.[5, с. 28]

До питання про збереження чи розірвання правового зв'язку суди, які розглядають справи про усиновлення, повинні підходити вкрай виважено і обережно. Адже безпідставна відмова у збереженні правового зв'язку із певним колом кровних родичів може призвести до порушення як прав та інтересів цих осіб, так і безпосередньо усиновленого.

Розглянемо наступний приклад. Колегією суддів Вищого спеціалізованого суду України 14.09.2011 р. задоволено касаційну скаргу діда та баби усиновленого онука. В грудні 2009 р. Коробко Т. звернулася до суду із заявою про усиновлення Довгань О., який є сином її чоловіка від першого шлюбу. У 2007 р. рідна мати Довгань О. померла. Рішенням Жовтневого районного суду м. Полтави від 29.01.2010 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Полтавської області від 23.11.2010 р., Коробко Т. оголошено усиновлювачем Довгань О.

У поданій касаційній скарзі Козак М., Козак Н. (баба та дід Довгань О.) просять зазначені судові рішення скасувати, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права, а саме, не було враховано ст. 232 СК України, яка надає у встановлених випадках право збереження правового зв'язку усиновлюваного, зокрема, з бабою та дідом. Зі змісту касаційної скарги вбачається, що Козак М., Козак Н. зверталися до суду із позовом про усунення перешкод у спілкуванні з онуком Довгань О. та здійснення права щодо його виховання, однак їм було відмовлено у зв'язку із наявністю рішення про усиновлення. [6]

Отже, суди першої та другої інстанції не врахували правової природи усиновлення, що належить не тільки до правоутворюючих,

а й до правоприпиняючих юридичних фактів, наслідком чого стало порушення прав рідних (діда, баби) усиновленого на збереження правових зв'язків з ним. Враховуючи те, що дані зв'язки були реальні і дід з бабою прагли приймати участь у житті онука, суди повинні були більш детально вивчити справу перш ніж винести рішення. Вважаю, що підтримка правового зв'язку з кривними родичами для усиновленого в аналогічних випадках є корисним і може позитивно впливати на виховання.

Також необхідно зазначити, що за умови не дотримання таємниці усиновлення, або якщо з часом усиновлений дізнався про факт усиновлення, неможливо примусово припинити природній зв'язок між дитиною та біологічними батьками. Обмеження такого особистого права як підтримка зв'язків із своєю біологічною сім'єю не може здійснюватися на підставі рішення про усиновлення, лише сама дитина може визначати: припиняти чи продовжувати спілкування. З іншого боку, існують випадки, коли спілкування є небажаним як для дитини, так і для усиновлювачів, коли сам факт підтримки зв'язків з біологічними батьками буде негативно впливати на адаптування дитини у новій сім'ї, на її духовний і моральний розвиток (наприклад, батьки даної дитини — алкоголіки, наркомани, якщо існував факт насилля в сім'ї). Але, навіть якщо батькам буде заборонено спілкуватись із своєю дитиною, це не має впливати на зв'язок дитини із іншими родичами за походженням, за умови відсутності зловживання таких родичів своїми процесуальними правами.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Печений О. Значення усиновлення для спадкування / О. Печений // Нотаріат для вас. — 2012. — № 4. — С. 11-14.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Цивільний кодекс України : науково-практ. комент. / [Є.О. Харитонов, В.В. Завальнюк, І.М. Кучеренко та ін.] ; за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевої. — [6-е вид., перероб. та доп.]. — Х. : Одиссей, 2010. — 1216 с.
5. Фурса С.Я. Проблемні питання усиновлення / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса // Юриспруденція: теорія і практика. — 2007. — № 6. — С. 24-30.
6. Ухвала Колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.09.2011 р. у справі №6-7200св10 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18636487>